

omplen aquest volum, que és, després de *Remeis de dona a dona* i *Dona en blanc i negre*, el tercer que edita el Grup de Dones de la Bisbal. Amb els noms canviats, les protagonistes del llibre (arribades a la Bisbal d'Empordà entre 1940 i 1973, procedents de pobles de les províncies de Màlaga, Còrdova i Cadis) expliquen el seu periple migratori al llarg de cinc capítols.

En els seus relats, alguns esferèidors, ens parlen de cada etapa d'aquest viatge forçat: dels motius que les varen dur a marxar de la seva terra (la gana, la misèria, el despotisme dels *señoritos*); de les penúries del viatge (tres dies per arribar, maletes de fusta i cartró, ous durs per a tot el trajecte); del panorama que es varen trobar quan van arribar (problemes amb la llengua, l'enyorament, la discriminació —eren xarnegos—; però també satisfaccions, com la millora del salari); del procés d'adaptació (des de la necessitat de comprar fiat i la dificultat de trobar aliments de la seva terra d'origen fins al pis de protecció oficial i el 600, i

l'afició per les sardanes i l'escudella); i, finalment, de la seva situació actual (no parlen el català però l'entenen, no tenen ganes de tornar a Andalusia...).

Tot i la crueta de moltes vivències, perles com «Ha llegado el invierno, ¿no lo ves? Me he abrochado el botón de la camisa» o «Al meu poble, *no es que pasara hambre, me quedé con ella*» fan certa, aquí més que mai, la frase de Chaplin: l'humor és el dolor que riu. Aquests exemples de la ironia com a remei contra l'adversitat serveixen però, per preguntar-se si calia escriure en català tots els relats de les dones (tret de frases com les d'abans), sabent (elles mateixes ho diuen a la part final del llibre) que no el parlen.

Un altre aspecte discutible és que s'hi troben a faltar dades i dates, encara que les autores diguin a la presentació que no han volgut fer cap estudi sociològic i que el format i l'estructura del llibre semblin pensats per facilitar-ne l'aproximació i la digestió (com un àlbum, amb tapa dura, moltes fotos i el text reduït a comentaris breus de les diferents dones). En lloc de tantes fotografies (n'hi ha moltes d'adequades, però també alguna d'omissible), potser hauria valgut la pena indicar l'edat de les dones entrevistades, els noms dels seus pobles, quan van succeir els fets que relaten...

Malgrat això, el llibre

serveix perfectament per fer-se una idea del que suposa l'emigració i obliga a establir paral·lelismes entre aquesta immigració de l'època franquista i la que s'està vivint actualment. Feta aquesta reflexió (i tenint en compte no només les similituds, sinó també les diferències), costen de comprendre els comentaris crítics que, en la seva actual condició d'integrats, sovint fan alguns d'aquests primers immigrants (tant els andalusos com els procedents d'altres llocs) sobre els nouvinguts.

Jordi Bonet-Coll

Els estudis del Museu del Suro

ÁLVARADO, Joaquim.

El negoci del suro a l'Alt Empordà (x-XVIII-XIX).

Museu del Suro de Palafrugell. Palafrugell, 2002. 212 pàgines.

SALA, Pere.

Manufacturas del Corcho SA (antiga Miquel & Vincke). Lider de l'exportació industrial espanyola (1900-1930).

Museu del Suro de Palafrugell. Palafrugell, 2003. 292 pàgines.

Aquests dos llibres amplien la migrada producció bibliogràfica que existeix sobre el món del suro dins les nostres fronteres geogràfiques. No exagero, atès que, excepte els notables llibres de difusió de Santiago

Hernández, per trobar estudis de recerca del món del suro hauríem de remuntar les referències bibliogràfiques als anys cinquanta del segle XX, amb Ramir Medir, o encara més lluny, al segle XIX amb Emili Serrat. Evidentment un museu especialitzat en aquest sector, com el Museu del Suro de Palafrugell, que promou estudis sobre aquest sector i que instaura un premi de recerca ha de recollir els seus fruits, com és el cas ara de la publicació d'aquests dos llibres.

A partir d'aquestes dues publicacions coneixem una mica més i millor el món del suro. Però el que vull destacar no és precisament el seu contingut, tot i la seva excel·lència, sinó l'estudi que fan de diferents fons d'empreses. I ho vull destacar perquè moltes vegades els mateixos empresaris desconeixen que els documents que genera el seu negoci són molt importants per refer la seva història i per a l'estudi de la indústria i del comerç en

general. Fixem-nos si no en algunes de les fonts utilitzades en aquests dos llibres. Pere Sala analitza de l'empresa Manufacturas del Corcho, i de les que varen precedir, els Llibres Majors i Diaris de Comptabilitat, les Actes dels consells d'administració i de les juntes d'accionistes, els llibres i esborrany de control, assaig i registre tècnic, el fons d'escriptures. Joaquim Alvarado, al seu torn, estudia de l'empresa Bech de Careda d'Agullana els llibres diaris, correspondència comercial, llibres d'inventaris i balanços i libretes de salaris. Quan llegiu aquests llibres comprovareu el suc que els investigadors poden treure d'aquests documents.

Per tant s'han estudiat fons d'una mateixa tipologia per publicar dos llibres ben diferents. El primer, guanyador de la 1a Beca Museu del Suro de Palafrugell, ha fet, manllevant les paraules del mateix autor, «un retrat el més aproximat possible de com es desenvolupà el negoci del suro al quadrant nord-occidental de l'actual comarca de l'Alt Empordà, coneguda entre la gent del suro com la Frontera». El segon, també seguint paraules del mateix autor, ha fet «la història de la major empresa espanyola del suro de tots els temps» i «el model per excel·lència de la industrialització del suro a Europa».

Dolors Grau i Ferrando

L'origen menestral de Celrà

CAMPS I SAGUÉ, Lluís.

Els castells i masos de Celrà.

Taller d'Història de Celrà

Ajuntament de Celrà.

Col·lecció de monografies, núm. 5.

2004, 163 pàgines.

El Taller d'Història de Celrà posa de nou al nostre abast un bocí de la història d'aquesta població del Gironès. La publicació d'un nou llibre, en una ja fecunda i consolidada col·lecció de monografies, ens apropa, en aquest cas, als orígens feudals de la població i també al seu passat menestral i agrícola, amb l'anàlisi i catalogació dels masos i masies conservats a l'actual terme municipal. El seu autor, Lluís Camps (*Educació i ensenyament a Celrà, Celrà, 1999*), bon coneixedor del territori i de la seva gent, ens presenta un llibre rigorós, ben documentat i amè, tres qualitats sempre difícils de trobar en un estudi d'aquestes característiques.

Són especialment destacables els primers capítols, enterament dedicats a l'origen i formació del primitiu nucli poblacional i urbà de Celrà (des del segle IX), sorgit a l'entorn de l'antic temple de Sant Feliu, i també de la seva sagrera. Gràcies a la informació recollida per l'autor en els darrers anys tenim, per primera vegada, una aproximació real sobre l'origen i l'evolució històrica i estruc-

tural de les fortificacions medievals de la vila (castells de Barbavella, de Celrà, de Palagret i la Torre Desvern), com també sobre les possessions que durant segles van tenir a la població diverses institucions (Pla almoïna del pa, senyoria de Cervià i l'abadia de sant Feliu de Girona).

La segona part de l'obra està completament dedicada a l'anàlisi de l'ocupació i explotació del territori, amb una especial atenció a l'anàlisi i catalogació exhaustiva dels molins, masos i masies existents al municipi en els darrers segles. Emprant un criteri topogràfic, de clar origen medieval, s'enumeren i estudien la història i l'evolució dels masos de la vall de Reixach, del Coll Nonell, del veïnat de Mas Serra, de la Vila, els de Torrent dels Gorgs, els de les valls d'Aguiló i de Palagret i, finalment, els de la Cabanya i del Pla de Celrà.

La part final, dedicada a l'estudi de la menestralia, la toponímia antiga —un element imprescindible per a la investigació i recuperació del passat—, la demografia i els antics cadastres, ens proporcionen un marc de fons definitiu que fan més comprensibles les relacions —no sempre fàcils— de tipus social i econòmic d'aquest període històric.

En una època de profunds canvis socials, econòmics i urbanístics a la població de Celrà —uns canvis no